

DE LAATSTE TRAGEDIE, EN DAN EEN ZONNIGE VERSCHRIKKING

Pieter DE BUYSSER

De laatste tragedie

Het verhaal dat ik u nu al moet vertellen heeft zich nog niet afgespeeld. Maar de zekerheid dat dit zal gebeuren is zo onoverkomelijk, dat ik het u al meteen vertel in de verleden tijd. Het bespaart u de kostelijke illusie dat er toch nog iets aan te doen zou zijn. Dat is er namelijk niet. U kan meteen beginnen met uw rouw en uw verdriet.

Ze waren met zijn vieren. En ze gingen de laatste tragedie spelen. Het sluitstuk. De koningin van het theater gingen ze grandioos ten onder laten gaan in één roekeloze, alles verblindende voorstelling. De tragedies universele vernietiging, minder hadden ze niet voor ogen.

Ze waren daar klaar voor. Hun kennis van de geschiedenis had zich geculmineerd in een eruditie die aan praalzucht geen boodschap meer had. Ze omgaven zich met eenvoud, elegantie en fijngevoeligheden zo subtiel dat niemand ze nog opmerkte. Hoe ze heten kan niet worden doorverteld, ze stonden erop om hun persoonlijke naam te laten rusten in de schaduw van deze opdracht. Eer en roem hadden ze alle vier al in overvloed genoten. Eén kwam uit Athene, een ander uit Londen, de derde uit Parijs en de laatste uit Berlijn. Elk afzonderlijk had zich in zijn omgeving zodanig bekwaamd in de kunst van het toneelspel dat ze soms al op jonge leeftijd de hoogste onderscheidingen en lofbetuigingen hadden gekend. Daar deden ze het niet meer voor. Deze vier wilden de wetten van hun vak verkennen, ze wilden hun tijd begrijpen en het gesprek met hun lotgenoten omvormen tot een harmonia mundi.

Ze trokken zich terug in een oud en reusachtig theater dat met de modernste technieken was uitgerust, gelegen in centraal Europa, op wat ze noemden de plexus solaris van het continent. Vier maanden zouden ze in afzondering werken. Op het eind daarvan zouden de deuren open mogen, en zou het gehavende, bange, Europese volk worden uitgenodigd.

Hoe de eerste discussies verliepen is niet helemaal geweten. Ze waren namelijk erg gesteld op de beslotenheid van hun werkomgeving. Wat ik weet, weet ik

van de traiteur en traiteurs zijn niet de meest betrouwbare lieden. Omdat de vier zo in hun werk opgingen vergaten ze wel eens te eten en te drinken. Onze bron heeft bekend dat hij zijn mond meer dan eens heeft gezet aan de aldus overgebleven opportuniteiten. In hoeverre dat zijn relaas heeft beïnvloed zal wel nooit geweten zijn.

De eerste maand was hun gespreksonderwerp: waarom precies willen we van de tragedie verlost geraken? Het was van belang een helder antwoord te kunnen formuleren op die vraag: het gaat hier om het uiteindelijke doel van hun missie. Dagen gingen voorbij. Soms zaten ze al gedisciplineerd om 9 uur s'ochtends alle vier aan de lange tafel, koffie en vruchtensappen nippend elkaar aan te kijken, zonder een woord te zeggen. Dat kon duren tot makkelijk vier uur in de namiddag, dan was het meestal de Athener die als eerste, na zeven uur stilzwijgend de anderen te hebben aangekeken, de repetitieruimte verliet om even wat wind door zijn kop te laten jagen.

Waarom willen we de tragedie vernietigen? De doorbraak kwam er door gebruik te maken van de zinswending die een afgedragen cliché is in de meest banale domeinen van het leven, maar die in de meer existentiële kwesties een archetype blijkt te zijn: de vraag stellen is ze beantwoorden. De monden begonnen te ratelen en zouden niet meer rusten tot de volgende ochtend.

"Is er dan misschien iemand die de tragedie wil behouden?," klaterde de Athener. "En als die arme geest hier aanwezig is, zou die dan niet beter meteen oprassen?" De Berlijner juichte van plezier. "Wat een meelijwekkend schepsel wil de mens toch blijkbaar blijven door de wereld te herleiden tot een pijnplek in de overtuiging dat het voor zijn eigen goed is." De Parijzenaar liep naar de vensters en zwierde ze open als de vleugels van een albatros: "De vreugde, collega's! Het is de meest ongekende bron van wijsheid, wat zeg ik: de vreugde is bron en einddoel van de wijsheid, maar waar zit die in onze beschaving van klein pierke? Alleen maar bij die paar zonnige zotteriken die met de vogels spraken?" De Londenaar leunde gevaarlijk ver achterover op zijn stoel: "Haha, ik zie het, ik zie het! Met wat een verziekte breinconstructies, met wat een slavernij heeft de traditie van de tragedie ons opgezadeld?" "Laat ons even redeneren," sprak de Berlijner: "Aristoteles' definitie van de tragedie gaat als volgt: «De tragedie is de volledige en luisterrijke nabootsing van een ernstige handeling, in verfraaide taal, door acterende mensen (en niet door middel van een vertelling), met het doel bij de toeschouwers huiver en vrees te verwekken zodat zij zich van deze emoties, als van een bezoedeling, kunnen ontdoen.»" "Theater als grote kuis", riep de Parijzenaar, "je moet er maar zin in hebben." En terwijl trok hij de manden open

met oesters en exotisch fruit die tot dan toe onaangeroerd waren gebleven. "Tot diep in de 19de eeuw werd deze catharsisleer onderbouwd door de temperamen-tenleer van Hippocrates," zei de Berlijner fijntjes. "Die komt erop neer dat een ziekte altijd het gevolg is van een teveel aan vocht zoals slijm, bloed en gal. Wil je de zieke genezen moet je hem van zijn teveel aan vocht bevrijden, het passende vocht moet bij de passende ziekte worden afgedreven." De Parijzenaar slurpte zijn zesde oester binnen. "Ook emoties als angst zijn een vocht. Zoals men zich van zijn geelzucht kan bevrijden door een galafdrijvend middel, zo kan men zich van zijn angst bevrijden door naar het theater te gaan: de toeschouwer injecteert zich met huiveringwekkende gebeurtenissen en bevrijdt zo de vochtophoping genaamd angst." De Londenaar kwakte met zijn stoel achterover, van op de grond ging hij verder: "Voor onze hedendaagse blik, met de inzichten van de psychologie, de geneeskunde en de psychoanalyse is deze theorie vooral sappiger dan dat ze waar is. Maar wat belangrijker is: ze is de wetenschappelijke pendant van een ethisch perspectief." Hij lag plat op zijn rug, zijn handen maakten intelligente, docerende gebaren, en zijn benen lagen nog rustig op zijn stoel. "Als wij de tragedie met wortel en al willen uitroeien, is het omdat wij van dat ethisch perspectief verlost willen." "En wel meteen!", moet de Athener die al dicht bij het fruit stond toen gezegd hebben. "Altijd opnieuw dat zelfde verhaaltje, de Grieken begonnen ermee: genezing gebeurt door inname van tegengif, dat is de strontvervelende farmacie van het Griekse erfgoed. Het gezonde wordt bewerkstelligd door inname van het ongezonde." Omdat de Athener nu bij de banaan en de perzik ook een clementietje in zijn mond begon te duwen ging de Parijzenaar verder: "De Christelijke traditie heeft dat verder gezet: Verlossing door het kwade. Christus is de ultieme metatragicus: hij wou het einde van het tragische tijdperk aankondigen door lessen in liefde te geven, en de kwintessens van zijn les is dat hij zelf aan een koppel houten balken is gespijkerd." De Parijzenaar wou dat gespijkerd van een passend gebaar voorzien maar hij bleef met zijn mouw haken achter een metalen pin op de vensterbank die dient om de duiven en hun stront van het gebouw weg te houden. Daarom ging de Berlijner voort: "Ik ken die farmacie. Het kwaad wordt bestreden door een ander kwaad. Dat apothekerskastje wordt nog altijd geplunderd door wereldleiders met plannen en idealen: ik ga je slaag geven maar het is voor je eigen goed. In Bagdad hebben ze echt geen gevoel voor het tragische, die verzetten zich! Die domoren. Die Islamitische varkentjes. Geen oren naar het paardenmiddel van een stevige, Westerse tragedie!" "Kom, kom," sprak de Brit, "ik begrijp wat je bedoelt maar je moet daar niet onze troepen door in diskrediet brengen." "Jullie troepen! En jij gaat die verdedigen?" riep de Berlijner verbaasd.

Op dit moment valt er een haat in het verhaal. Wat we nog weten is dat de Parijzenaar zo geschrokken was van de opmerking van de Londenaar dat hij zijn lip had opengesneden aan een oesterschelp. Onze bron werd voor die kwetsuur volstrekt onterecht verantwoordelijk gehouden, en moest bijgevolg maken dat hij wegwam.

In elk geval was de verdeeldheid gezaaid. En ze zou onherstelbaar blijken. Elk begon dan wel nog net niet zijn nationale identiteit te verdedigen, respect en begrip voor elkaars eigenheid moesten de komende weken worden afgedwongen. Pas toen onze bron het menu voor de volgende maand wou komen bespreken, kon hij de schade opmeten. Die bleek aanzienlijk. Elk had in een hoek van de repetitieruimte zijn eigen werkplek ingericht. Daar studeerden en schreven ze elk afzonderlijk. Muziek mocht alleen nog met de koptelefoon beluisterd worden en iedereen sprak in zijn eigen taal, wat gelukkig voor geen van de vier een probleem vormde. Desalniettemin schoot het werk goed op. Ze vonden al snel een gemeenschappelijke grond vanwaar ze verder konden werken.

De Athener vroeg het woord: "Het perspectief en de houding die aan de grondslag ligt van de tragedie is een behoudsgezinde. Hoeveel kritiek er in de tragedies ook op de instellingen wordt geformuleerd, fundamenteel is ze conservatief. Conservatief en nationalistisch. Ze is dat om twee redenen: één extern en één intern. In de 4de eeuw voor Christus bloeide de Griekse tragedie op. Dat is de periode waarin het immense gevaar dreigde van de oorlog met het zoveel grotere Perzische rijk. Ik durf zelfs zo ver gaan te stellen dat het door die externe dreiging is dat de Griekse tragedie zo'n bloei heeft gekend." De Parijzenaar vroeg het woord. "Zeer interessant collega. Bij ons zien we een gelijkaardige gelijktijdigheid. De Franse tragedie ontstond in de tweede helft van de 17de eeuw. Onder het gevaar van een vernietigende burgeroorlog van de katholieke Franse staat en het Jansenisme. De tragedie bloeide onder de bedreigde Franse staat." De Londenaar viel bij: "De hoogdagen van de Engelse tragedie zijn gelijktijdig aan de verlokkingen van de dreigende, vreemde oceaan en de nieuw te veroveren gebieden. Alle oceanen moesten Brits worden. De tragedies bloeiden. Collega's: de periodes van heftig nationalisme, gevoed door veroveringsdrang of door een bedreiging, en periodes waarin de tragedie bloeide zijn volstrekt gelijktijdig." "Dat is niet verwonderlijk", zei de Berlijner. "De tragedie moet de moraal van de burger versterken. En ze doet dat ook. Ze bevestigt de bestaande morele orde. De tragedie is ook intern fundamenteel conservatief. In de tragedie zien we de ceremoniële herhaling van iemand die de wet overschrijdt. Het publiek siddert en beeft. Zo veel verschrikking als gevolg van die overschrijding, en in het vervolg gehoorzaamt het de goden en aanvaardt het zijn lot." "Een behoudsgezindheid trou-

wens”, zo viel de Parijzenaar bij, “die ook blijkt uit de formele aspecten van de klassieke tragedies: het genre blinkt niet uit in durf, experimentele inventiviteit, of transgressie van zijn eigen formele wetten. De tragedie, zelfs de meest subversieve en twijfelzieke tragedie, speelt zich af in een kader waarin uiteindelijk de ethische en esthetische wetten gekend zijn, en als ze niet gekend zijn toont het de verschrikkingen die het verlies van die kennis met zich brengt. De tragedie staat uiteindelijk altijd aan de kant van de goede orde.”

Ze waren die avond blij het hierover eens te zijn. En ze gingen alle vier elk tevreden naar hun kamer. Hun bed was zacht, ze waren hier nu al enkele weken en ze wisten intussen hoe hun kopkussen te leggen om lekker te kunnen slapen. De volgende ochtend wilde onze bron het ontbijt brengen, maar hij mocht niet meer binnen. Door een kier in de deur werd hem verteld dat hij de bevoorrading op de drempel mocht zetten, en dat ze door niemand meer gestoord wilden worden. Van dan af was alle contact met hen verloren.

Op het uur en de dag dat de première stond aangekondigd kwamen de auto's en de bussen de heuvel opgereden waar bovenop de schouwburg was gelegen. 800 man, een uitgelezen publiek dat zichzelf de gelukkigen noemde als eerste de voorstelling mee te kunnen maken die een schisma zou betekenen in de Westerse theaterpraktijk. Het was half 8 en nog steeds waren de deuren dicht. De lichten van het theater brandden niet en alles leek op slot. De meesten vonden dit al een fantastisch concept: wat gaan we nog meemaken! De spanning was te snijden, om 8 uur, het uur waarop was aangekondigd dat de voorstelling zou beginnen, stonden 800 mensen muistil voor de deur. Iedereen hield de adem in. Er gebeurde niets. Om 10 na 8, riep een student van de toneelschool: “Het is een test: we worden op de proef gesteld, willen we dit wel zien of willen we dit niet zien. Iedereen was het er onmiddellijk mee eens dat ze dit wilden zien. Ze beukten de deur open. Zo'n bereidwillig publiek, zo'n saamenhorigheid, het was volop bezig een unieke theaterervaring te worden. Het theater was leeg en koud. Niemand zei een woord. Voorzichtig werden er trappen opgegaan, er werd een lichtschakelaar gevonden, alleen het wit tl-licht van een noodverlichting, en 800 mensen die het statige theater verkenden. Een paar dapperen liepen naar boven en vonden de lege repetitieruimte. Niets. Netjes opgeruimd, niets achtergelaten, geen persoonlijke spullen maar ook geen brief. Niets.

Pas rond half drie die nacht verliet de laatste het theater, en daalde terug de berg af. Niemand wist of hij nu ontgoocheld of verward of boos of net ongerust moest zijn.

Toen die volgende ochtend de krant werd opengedaan. Zagen ze over een hele bladzijde, waar anders een advertentie stond de volgende woorden.

De voorstelling is begonnen. Sinds wanneer ze bezig is, weten we niet exact, hoe lang ze duurt weten we evenmin. De laatste tragedie heet: Europa. U, Europeaan die deze krant leest, u staat middenin de tragedie. Bent u Turk of bent u Zweed, bent u atheïst, Islamiet of Calvinist, bent u liberaal of communist, welkom. Dit is de tragedie genaamd Europa. Haar tragedie is, helaas, dat ze geen tragedie meer heeft. Ze heeft geen hart meer dat nog gebroken kan worden: ze heeft er intussen 16 en binnenkort zullen er allicht nog een paar van splitsen. Dit is de tragedie van de onmogelijk geworden tragedie. Waar is de Wet die overschreden kan worden? Wie kan de goden nog opeten als ze niet meer meespelen? Wiens moraal gaan we bevestigen? Beste toeschouwer, lijdt mee, laat u meeslepen door het tragische lot van Europa: ze heeft net iets teveel oorlogen meegemaakt om identiteit en eenmaking. Ze is nu schizofreen en mank en gekwetst in haar vrouwelijkheid, in haar ontvankelijkheid. Lijdt mee, en wie weet vindt u op de tast, in de blindheid haar eigen, haar enige levenskans: het uitstel van haar identiteit, het uitstel van haar Wet.

Op 29 oktober 2005 werd tijdens het colloquium: "Tragedie en tragiek, perspectiefwisselingen aan het begin van de 21ste eeuw", aan de universiteit Antwerpen, departement wijsbegeerte, de hierna volgende daad gesteld. De theatrale poëtica "Een zonnige verschrikking" werd te water gelaten. "Een zonnige verschrikking" bepaalt haar te varen koers door het tragische uit de traditie van de tragediën, en door de vooruitgangsverbeelding uit de traditie van de historische avantgarde. Ze spelen en denken samen in "Een zonnige verschrikking".

EEN ZONNIGE VERSCHRIKKING

Pieter: Dames en heren: welkom. Wij zullen voor u, nu, "een zonnige verschrikking" te water laten.

Sien: Gaat het met u?

Gène: Het gaat ja. Gaat het met u?

Sien: Met mij gaat het en dat is geweldig.

Pieter: Als "het" gaat, is het goed. Als "het" niet gaat is het niet goed. Over het algemeen ben je beter af wanneer het gaat. Maar wat is die "het"? Dat onbepaald "het" waarvan we iedere dag wel iemand toewensen dat het met hem of haar meegaat? Wat een vreemde, misschien zelfs gevaarlijke wens eigenlijk: we weten bitter weinig van "het" en toch wensen we van harte dat "het" met hem of haar gaat.

Gène: Het gaat ja.

Sien: Met mij gaat het dus heel goed.

Pieter: Een onbepaald "het", een "het" waar we geen vat op hebben, dat nooit verder benoemd wordt dan dat het "het" is. Als we hopen dat het met je gaat, betekent dat ook dat het omgekeerde iets is dat we niemand toewensen.

Gène: Nu, om eerlijk te zijn, met mij gaat het eigenlijk niet echt goed, om niet te zeggen dat het eigenlijk echt niet gaat met mij.

Sien: Ja met mij daarentegen gaat het steeds beter, zo goed dat het met mij gaat.

Pieter: Je hebt er alle belang bij dat het met je gaat, ook al blijft "het" volstrekt duister, onvatbaar en resistent voor iedere poging tot verstandelijke toe-eigening. Toch kunnen we uit het gebruik van "het" één en ander afleiden: als iemand zegt "het gaat". Dan kan je er van op aan dat het niet bijster goed gaat.

Sien: Met mij gaat het echt zalig zelfs als ik erover nadenk, echt het gaat zo goed met mij, en met u nu?

Gène: Het gaat.

Pieter: "Het gaat" is ok, maar het is niet ideaal. Het gaat immers altijd, met of zonder subject, willen of niet.

Gène: Het gaat.

Pieter: Als iemand zegt: "het gaat", drukt hij zijn gelatenheid uit, een zeker voorbehoud tegen de maakbaarheid van de samenleving, het besef dat er altijd iets kan gebeuren dat buiten zijn plannen en berekening valt. Een besef dat hem daadkracht ontraadt, en hem eerder laat verwijlen bij het inzicht dat zijn berekeningen beperkte slaagkansen hebben.

Gène: Het gaat.

Pieter: Iemand die zegt: "het gaat" is alleszins niet in volle creativiteit, hij is geen beslissende keuzes aan het maken, niets echt aan het verwerkelijken: hij kijkt naar de werkelijkheid en stelt daarbij vast dat het gaat.

Gène: Het gaat.

Pieter: Hij contempleert het besef dat zelfs onze beste berekeningen beheerst worden door het onberekenbare.

Sien: Met mij gaat het dus fantastisch echt waar, ik ben! Ongelooflijk toch: ik ben. Zo goed dat het met me gaat.

Gène: Het is dat het gaat.

Pieter: Er is "zijn" en er is "gaan" en die twee werkwoorden zijn aan het werk zonder hem.

Sien: Met mij gaat het echt heel goed.

Pieter: Als het goed met je gaat, dan ben je goed bezig, dan ben je met "het" in een constructieve relatie: het doet iets met jou en jij doet iets met het, het gaat goed met je. Wat is nu die het? Wat is die "het" waar we zoveel belang aan hechten dat het met ons meegaat?

Gène: (slaat achterover op zijn stoel)

Pieter: Het is het tragische. "Het" is een afgrondelijke, aan alles voorafgaandelijk onpersoonlijkheid waar iedere betekenis stuk op loopt. "Het" is het tragische dat op je hoofd terecht komt, en geen rekening houdt met je plannen, je oordelen, of je verzekeringen.

Het "het" - dat ik vanaf nu het tragische noem - vergezelt ons iedere dag.

Sien: (helpt Gène recht) Trek het u niet aan: het gebeurt iedere dag.

Gène: Miljaar de miljard de miljard de dju!

Pieter: Haar banaliteit staat in schril contrast tot de emoties die ze opwekt. Haar voorkeur voor verloren momenten staat haaks op het eeuwigheidskarakter waarmee ze toeslaat.

Aan het tragische is - per definitie - niet te ontkomen.

Gène: Ik ging hier net iets zeggen, iets revolutionairs, aankondigen, een nieuw genre, een kunstvorm uitvinden, een...

Pieter: Het tragische is onvatbaar voor de tijdsgeest, voor kunststromingen, voor avant-gardes, oorlogen, genocides of salonrevoluties. Het staat niet buiten de tijd, het heeft een geheime liaison met de tijd. Zoals u weet heeft het tragische binnen de kunsten zijn vaste stek gevonden in het genre van de tragedie.

Sien: (tot Gène) Maar je hebt nog niet de juiste vorm gevonden denk ik ...

Pieter: De tragedie is een specifiek dramatisch genre met bepaalde formele regels. De tragedie heeft ook een gehandicapt zusje: de komedie, zij is even begaan met het waarvan ik hoop dat het met u meegaat, alleen is zij iets zotter van aard. Zo alomtegenwoordig en onveranderlijk het tragische is, zo onderhevig aan de tijdsgeest is de tragedie.

Gène: De tragedie misschien, de tragedie? De tragedie?

Pieter: De tragedie als dramatisch genre kent zijn momenten van bloei en zijn momenten van verkommering. Het tragische trekt zich van het wisselen van de seizoenen geen fluit aan.

Sien: Een dakpan maakt het niet uit of ze nu valt op de kop van een Chinees in 6000 voor Christus, de kop van een boerke in de Middeleeuwen of de kop van een bediende van de Fortisbank. De dakpan: die valt. Maar de manier waarop we daarom treuren is anders in China dan in Fortisland.

Pieter: De tragedie is een genre dat met zijn tijd meegaat, maar dat betekent niet dat er geen wezenskenmerken zouden zijn van het genre, die onveranderlijk terugkeren. De tragedie bevestigt de bestaande morele orde. Door de gruwelijke gevolgen van de overschrijding van onze Wet, wordt de Wet bevestigd. De Wet is altijd de winnaar en ultieme overlever van de Wet.

Pieter: Het zal u niet ontgaan zijn dat we momenteel in staat van oorlog zijn. De katholieke God wordt weer in al zijn glorieuze zichtbaarheid uit de kast gehaald want hij moet vechten tegen die Allah van de moslims. Onze waarden moeten versterkt worden tegen de invallen van de barbaren. Onze Wet heeft dringend nood aan versterking. Dat betekent dat wij waarschijnlijk de komende jaren een bloeiperiode van de tragedie kunnen verwachten. Dit historisch perspectief maakt dit hier plots acuut. De tragedie is het genre van de toekomst. Hoe meer de messen gewet worden, hoe stralender de toekomst van de tragedie. Zij zal de Wet doorheen haar symbolisch spel laten triomferen. Het tragische, nogmaals trekt zich daar niets van aan.

Sien: Haast haaks op de traditie van de tragedie, is er de traditie van de avant-garde. Zij wil vooruit. Zij heeft niet zoveel oog voor het tragische. De historische avant-garde bestond uit mannen met plannen. Zij dronken zich moed in met de utopie dat ieder kunstwerk een hartversterkertje is voor de zich emanciperende mens. Terwille van die zich emanciperende mens, die dwaze kloot die het toch in zijn kop blijft halen om plannen te smeden ter verbetering en bevordering van het algemeen welzijn, terwille van hem ontwikkelde Adorno zijn gedachten over een historische avant-garde. Revoluties binnen de taalvormen, zoals die van Schönberg of Beckett, waren uitingen van een avant-garde die het esthetische domein overschrijden: ze hadden als doel een alomvattend samenvallen van de esthetische ervaring met de dagelijkse, existentiële ervaring. Een grote utopie die

voor Adorno verbonden was met het revolutionaire marxisme en met wat Nietzsche "de kunst van het kunstwerk" noemde, of de esthetische beschrijving van het gehele bestaan. Het kunstwerk in de frontlinie van de emancipatie en de vooruitgang. De avant-garde wilde het "het", dat best met u meegaat, nogal eens veronachtzamen. Maar ze kende wel een power.

Gène: Une joyeuse force qui va!

Sien: Een zonnige verschrikking.

Gène: Met Sien Eggers.

Sien: En Gène Bervoets.

Gène: Een zonnige verschrikking. Ik was kapitein van de lange omvaart.

Sien: Goeiedag kapitein, mag ik mee?

Gène: Wel ja natuurlijk, kom maar aan boord.

Sien: Kapitein?

Gène: Ja.

Sien: Waarheen varen we?

Gène: We gaan naar een eiland hier ver vandaan. Daar waar de zon een lied zingt tot diep in je borst, haar stralen zich om je hart slingeren en de zon je hart hardop uit je borstkas rukt en uitstrooit in de mooie, zachte wind.

Sien: Oh kapitein!

Gène: Ja dat zeg je goed, we gaan naar de zon, het land van de zon!

Sien: En ik ga mee!

Gène: Ja zeker !

Sien: Maar zullen we niet verbranden in de zon ?

Gène: Ja zeker !

Sien: Oh nee!

Gène: Maar we zijn er nog niet !

Sien: Gelukkig. Euh, kapitein?

Gène: Ja meisje.

Sien: Ik zou toch liever terug uitstappen.

Gène: Te laat. We zijn vertrokken, de zon heeft zich in onze harten gebrand en we raken haar nooit meer kwijt, ze is het allermooiste en het allerwaarste en het allerbeste, ze is absoluut en onaanraakbaar, je kan haar niet zien zonder blind te worden, en eens je haar vermoedt, dan kan je niet meer weg.

Sien: Kapitein?

Gène: Ja meisje.

Sien: Voor dat verhaal hier helemaal uit de hand loopt zou ik toch graag uitstappen.

Gène: Het verhaal zal uit de hand lopen, het is hier al goed bezig.

Sien: We hebben een begin gehad, ik denk dat dit het midden is, kunnen we dan

nu naar de ontknoping?

Gène: Neen ! De ontknoping is op drift geslagen en wij dobberen rond.

Sien: Vreselijk!

Gène: Ja meisje, vreselijk, maar wij weten tenminste dat wij naar de zon gaan...

Sien: Maar ook dat we er niet zullen geraken!

Gène: En dan, let dat ons?

Sien: Oh nee.

Gène: Wees blij meisje, wees blij! Want dit is geen tragedie.

Sien: Maar wel tragisch.

Gène: Dit is verschrikkelijk verheffend tragisch, jawel, maar geen tragedie.

Kijk toch meisje, misschien is dit, dit uitvaren, deze zonnige verschrikking, deze blijde zonnige tocht, het begin van het vrije subject. Het vrije ik en het vrije jij, van gelaat tot gelaat, hier varend onder de zon, hier zijn wij, door de genadeloze scheppende schoonheid, scheppende goedheid en scheppende waarheid van de zon opgeroepen, gebonden en vernederd, zo varen wij vrij, oog in oog met de tragische verschrikking.

Sien: Maar waarheen varen we kapitein? Mocht dit een tragedie zijn dan zou ik tenminste weten dat na deel één deel twee komt en dan deel drie en dat we kunnen afronden met een epiloog en dan naar huis.

Gène: In de zonnige verschrikking is geen thuiskomst, er is enkel dit blijvend vertrek.

Sien: Maar zo'n beetje structuur, kapitein, zodat ik weet waaraan en waaraf?

Gène: De zonnige verschrikking is een genre dat keer op keer, bij ieder uitvaart opnieuw, zoekt naar zijn eigen formele wetten en structuur. De zonnige verschrikking weet dat de Wet met hoofdletter zich niet laat kennen, omdat de kennis van de Wet verschroeid wordt door de scheppende zon, en daarom, meisje, zijn wij veroordeeld te sturen volgens kleine wetjes, dag per dag, golf na golf. In de tragedie was de Wet gekend. Maar wie zoals wij leven van de Scheppende Zon, die weet dat de ware kennis van de Wet enkel terug te vinden is in de onleesbare as, in de as van de ware kennis, altijd al verschroeid door de Scheppende Zon. Wij kennen de Wet niet. In de tragedie is de Wet gekend, en daarom kunnen de tragediespelers zich houden aan steeds dezelfde formele wetten, drie delen en een epiloog bijvoorbeeld, maar wij weten dat waar men vroeger dacht dat men de ware kennis van de Wet las, men eigenlijk enkel zichzelf las in de as van het schrift, in het door de Scheppende Zon altijd al tot as herleide Schrift. En daarom zijn wij dag per dag, golf na golf, op zoek, tastend, seconde per seconde perspectief kiezend en gebonden aan een grondeloze verantwoordelijkheid, naar de kleine wet die ons tot leidraad kan dienen.

Sien: Hoe moet dit dan eindigen?

Gène: Niet. Er is geen einde.

Sien: En wat als ik zeeziek word?

Gène: Dan moet je gewoon eventjes kotsen, liefst over de reling, en dan gaan we voort. Er is geen weg terug, en in alle eerlijkheid: er is geen andere weg.

Sien: Wacht, ik heb een idee. Als we toch ons perspectief zelf moeten kiezen, dan kunnen we toch evengoed het perspectief kiezen dat de Wet kenbaar is en toch tragedies blijven spelen? Snappie? Dan ben ik nog op tijd thuis, want dan moet seffens de epiloog komen en dan zit het erop.

Gène: Dat is zwemvestjes-ethiek. Wij gaan leren varen. Ze zullen al met teveel zijn de komende eeuw om te doen alsof de Wet en God de vader toch bestaat, al was het maar om zich te kunnen vergapen aan het hanengevecht met Allah. Dat doen alsof begint onschuldig, totdat ze helemaal opgaan in het spel en ze vergeten zijn dat ze eigenlijk deden alsof, dat is het begin van het einde. En een zonnige verschrikking kent, net zoals onze verantwoordelijkheid, geen einde.

Sien: Wordt dat op de duur niet wat saai?

Gène: Nee, want je probeert altijd vooruit te gaan.

Sien: In de tragedie toch ook: scène 1, scène 2, scène 3 en zo vooruit tot de laatste scène...

Gène: Ja, in de tragedie ga je vooruit binnen het kader van de tragedie. In de Zonnige Verschrikking probeer je uit de kaders te breken. In de tragedie kijk je toe op de onafwendbare ontwikkeling van het noodlot. Dat is het verschil: in de tragedie kijk je toe, in de zonnige verschrikking kijk je open. Maar we zijn allebei even verbonden met het tragische. Het is net uit die binding met het tragische dat de zonnige verschrikking zijn vrijheidsliefde haalt. Het tragische in de tragedie is een knuppel: het slaat je bont en blauw tot je gelouterd de zaal uit kruipt. Het tragische in de zonnige verschrikking is hetzelfde tragische stuk hout als de knuppel in de tragedie, maar hier is het een blinde geleidestok. De Scheppende Zon heeft onze ogen verblind, het Doel met hoofdletter heeft ze uit onze ogen weggebrand, en we gaan voorzichtig, op de tast, met onze blinde geleidestok vooruit. Het tragische of de blinde geleidestok in de zonnige verschrikking is trouwens multifunctioneel: je kan hem ook gebruiken als stokje om de subliemste muziek mee te dirigeren, of om een bord Gentse waterzooi op zijn grieks op te laten ronddraaien, of...

Sien: Waarom moeten we altijd vooruit?

Gène: Omdat dat ons lot is. We kunnen niet anders. Vooruitgaan is ons lot. Dat is de intieme verwantschap tussen de tragedie en de vooruitgangsverbeelding van de avant-garde: vooruitgaan maakt integraal deel uit van ons tragische, onvermijdelijke lot. De tragedie wil dat niet geweten hebben. De tragedie houdt het bij morele zuivering en bevestiging van de bestaande morele orde. De zonnige verschrikking wil vooruit omdat ze erkent dat de mens niet anders kan. "Amor Fati", of "bemin je lot", impliceert "Amor Avanti", of "bemin je vooruitgang".

Sien: Maar we weten niet waar naartoe we gaan?

Gène: Een vaag vermoeden.

Sien: Je zei daarnet naar het land van de zon.

Gène: Bij wijze van spreken natuurlijk.

Sien: Ken je zo nog wijzen van spreken?

Gène: Ja natuurlijk, we zijn nooit in dat land geboren en het is zelfs vreemd aan alle aangeboren natuur, het is nooit ons vaderland geweest en zal dat nooit zijn, we zullen ons zelfs nooit tot daar verplaatsen, we hebben er geen ene verwantschap mee, ons verlangen naar daar kan nooit worden vervuld, en we kunnen er niet eens adequaat over spreken maar het is wat ons doet spreken...

Pieter: Hier moet ik helaas onderbreken. De zonnige verschrikking is bij deze vertrokken. Waar ze naartoe gaat, wat ze op haar tochten zal meemaken, is niet geweten. Ze kent geen regels en ze kent geen wetten, haar alles bepalende regel en Wet is het ongekend-zijn van de Wet. De zonnige verschrikking is tragisch en fataal gebonden aan de erkenning van die onkenbaarheid. Het is wat haar oproept, wat haar aandrijft, wat haar voortstuwt. Het is wat in haar het verlangen ontsteekt naar iets heel anders, iets altijd heel anders, naar het absoluut andere. Het is dat verlangen dat gesprek mogelijk maakt: van gelaat tot gelaat, van subject tot subject. In de zonnige verschrikking kan worden gesproken, in plaats van dat de lippen worden uitgeleend aan het anonieme spreken van noodlot en geschiedenis. Haar uitkomst is onvoorspelbaar, maar haar eschatologische gloed breekt met de totaliteit van de zich ceremonieel herhalende tragedie. Ze treedt voortdurend buiten de oevers van haar eigen zijn. Ze maakt plaats voor de idee van het zijn dat de grenzen van onze door tragiek doordrongen geschiedenis overschrijdt. Ze stelt zich open voor de volle doorbraak van de exterioriteit. En dat maakt van haar personages bannelingen, altijd weg van huis.

Ik hoop dat het u goed gaat, dat u en het samen goed gaan, waar u ook gaat, waar het ook gaat.